

ELS EFECTES DE LA GRAN CRISI DEL TOMBANT DELS SEGLES XIX I XX SOBRE LA POBLACIÓ DE VILAVERD. ANÀLISI DELS PADRONS D'HABITANTS DE 1889 I 1924

Eulàlia ALBAREDA I LLIRÓ
Josep M. PORTA I BALANYÀ
Miquel ROSELLÓ I CALLAU

INTRODUCCIÓ

El present treball és fruit de la tasca realitzada, a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc,¹ pels alumnes de 3r d'ESO (curs 2000-2001) del Col·legi Mare de Déu de la Serra de Montblanc,² els quals, en l'àmbit de successius crèdits variables de Ciències Socials, han buidat i processat les dades dels padrons municipals d'habitants de la localitat de Vilaverd

¹ En aquest servei pedagògic que des de l'Arxiu Comarcal es realitza envers els escolars de la Conca de Barberà, ja fa força temps que s'hi està treballant amb una certa regularitat, mitjançant l'anàlisi i l'estudi de diferents tipologies documentals. D'aquesta manera, des de l'any 1984, s'han anat realitzant diverses sessions de contacte amb la documentació i treballs de recerca històrica.

En els últims anys, l'objectiu s'ha centrat en el buidat i comparació dels padrons municipals, mitjançant els quals els alumnes han pogut aprofundir, d'una manera molt directa, en els continguts temàtics del currículum. Com a resultat, ara per ara, s'han publicat els següents articles: ALBAREDA I LLIRÓ, Eulàlia; PORTA I BALANYÀ, Josep M.; i ROSELLÓ I CALLAU, Miquel. "La població de Vilaverd en els anys 1930 i 1940". *Aplec de Treballs* (Montblanc), 17 (1999), pàg. 49-62; i *id.* "La població de Blancafort els anys 1950 i 1965". *Aplec de Treballs* (Montblanc), 18 (2000), pàg. 99-113.

² Han estat els següents: Anna Barros, Mireia Bonet, Eduard Boqué, Maria Cabeza, Sara Carreras, Jael Cuadras, Marta Delgado, Damià Domènech, Roger Duch, Montse Fabra, Meritxell Ferran, Jordi Griso, Josep M. Griso, Arlín Jornet, Joan López, Jonathan López, M. Clara López, J. Miquel Llorc, Daniel Martínez, Joan Morgado, Núria Nieto, Carme Panadès, Marta París, Cristina Porta, Anna Pubill, Jordi Puig, Gerard Pulido, Antoni Queral, Aleix Recasens, Silvia Romero, Meritxell Roselló, Anna Rosich, Xavier Sabidó, Alfons Sánchez, Cristian Sánchez, Joan Solé, David Solé, Eduard Tella, Albert Travé i Josep Veciana.

corresponents als anys 1889 i 1924. La direcció de l'estudi ha anat a càrrec dels signants de l'article.

El treball remet quasi exclusivament a l'anàlisi de les dades obtingudes dels documents esmentats³ i posa especial èmfasi en l'avaluació del tipus d'informació que ens aporten els padrons. Cal veure-hi, doncs, un intent d'exercir la metodologia del treball històric, tant en el buidat dels padrons com en el processament de les dades obtingudes.

És evident que la tria dels padrons no és fortuïta. Si s'han escollit els de 1889 i 1924 és perquè volíem exemplificar les conseqüències de la gran crisi de la fi del segle XIX sobre l'evolució demogràfica comarcal. És per això que, abans de presentar l'estudi pròpiament dit, cal recordar quatre generalitats sobre l'evolució demogràfica catalana i comarcal del període que ens afecta.

CONTEXTUALITZACIÓ⁴

Entre els anys 1787 i 1857 el creixement demogràfic dels municipis rurals catalans va ser molt ràpid en termes relatius, molt més que el dels municipis mitjans i tant com el dels grans centres urbans.

A partir d'aquella última data, però, el creixement rural va esdevenir estacionari o negatiu mentre que l'augment de la població urbana va continuar durant tota la segona meitat del vuit-cents a un ritme cada vegada més accelerat.

Tot i això, pel que fa als anys compresos entre 1887 i 1910, els demògrafs parlen d'un període durant el qual el creixement poblacional va ser el més feble dels dos darrers segles i en el qual la mobilitat geogràfica interna de la població va ser correlativament més intensa.

Aquest corrent migratori del camp català cap a la ciutat, juntament amb la distinta localització de l'emigració exterior, explica la polarització progressiva de la població: el creixement es concentra a Barcelona i en algunes localitats industrials de dimensions mitjanes o grans, com és el cas de Reus.

³ Per conèixer l'evolució històrica i demogràfica de Vilaverd vegeu els comentaris i les obres citades en el referit treball d'ALBAREDA I LLIRÓ, Eulàlia; PORTA I BALANYÀ, Josep M.; i ROSELLÓ I CALLAU, Miquel. "La població de Vilaverd en els anys 1930 i 1940". *Aplec de Treballs* (Montblanc), 17 (1999), pàg. 49-53.

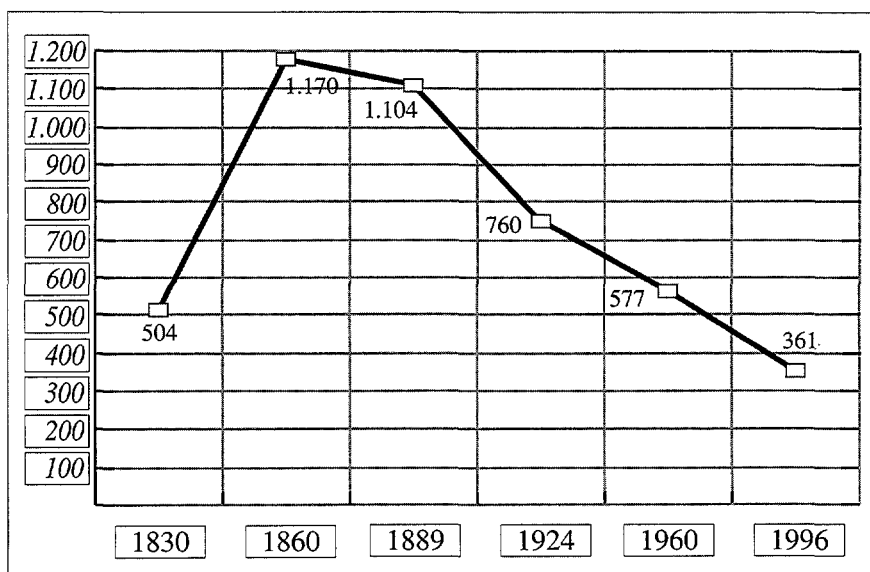
⁴ NICOLAU I NOS, Roser. "Els factors demogràfics del creixement econòmic: Catalunya, 1787-1910". A: *Història econòmica de la Catalunya contemporània*. Vol. 2: *Segle XIX. Població i agricultura*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999, pàg. 13-41; i, també, CABRÉ I PLA, Anna; PUJADAS I RÚBIES, Isabel. "La població: immigració i explotació demogràfica". A: *Història econòmica de la Catalunya contemporània*. Vol. 5: *Segle XX. Població, agricultura i energia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1989, pàg. 13-44.

Així, durant aquests anys els centres urbans van passar de representar el 15% a significar el 43% de la població de Catalunya.

De tota manera, durant els primers decennis del segle XX, la majoria de la població autòctona s'estabilitza en els llocs d'origen, a causa bàsicament de la forta emigració anterior i pel descens de la natalitat, que havien reduït la pressió demogràfica en el camp —màxima cap el 1860—, tot establint-se un equilibri més gran entre població i recursos.

A la Conca de Barberà, com a resultat de la gran importància econòmica que van adquirir el conreu de la vinya (que arribava gairebé al monocultiu en algunes localitats) i les activitats relacionades amb l'elaboració i comercialització del vi i de l'aiguarent, la densitat demogràfica ja era molt elevada a finals del set-cents. Aquesta densitat va continuar augmentant fins al 1887, encara que a un ritme inferior al del conjunt de Catalunya. A partir d'aquest moment, però, i després d'una llarga dècada de relativa prosperitat econòmica i demogràfica (coneguda com l'època de la Febre d'Or), la malvenda del vi i l'arribada de la fil·loxera van provocar una crisi generalitzada. Així, la dependència directa o indirecta de tota l'economia del conreu de la vinya ocasionà una caiguda sobtada de la població, amb forts corrents emigratoris, que varen prosseguir, en la majoria dels casos, durant les primeres dècades del segle XX.

Evolució demogràfica de Vilaverd 1830-1996

ANÀLISI COMPARATIVA DELS PADRONS MUNICIPALS D'HABITANTS DELS ANYS 1889 I 1924

El tema principal del nostre treball se centra en l'anàlisi dels padrons d'habitants de Vilaverd dels anys 1889 i 1924. Hi estudiem i comparem les característiques que defineixen l'evolució i l'estructura demogràfica de la localitat en un període que abraça 35 anys, durant el qual la vila patí un fort procés de decreixement que la dugué a perdre més d'un 31% dels seus habitants, ja que passà de 1.104 a 760 persones empadronades.

La constatació de les transformacions que afectaren Vilaverd ens permetrà entreveure la seva dinàmica; i, ahora, amb aquest exemple, podrem il·lustrar la tendència que definí l'evolució demogràfica de bona part de la comarca de la Conca de Barberà després de la gran crisi de finals del segle XIX.

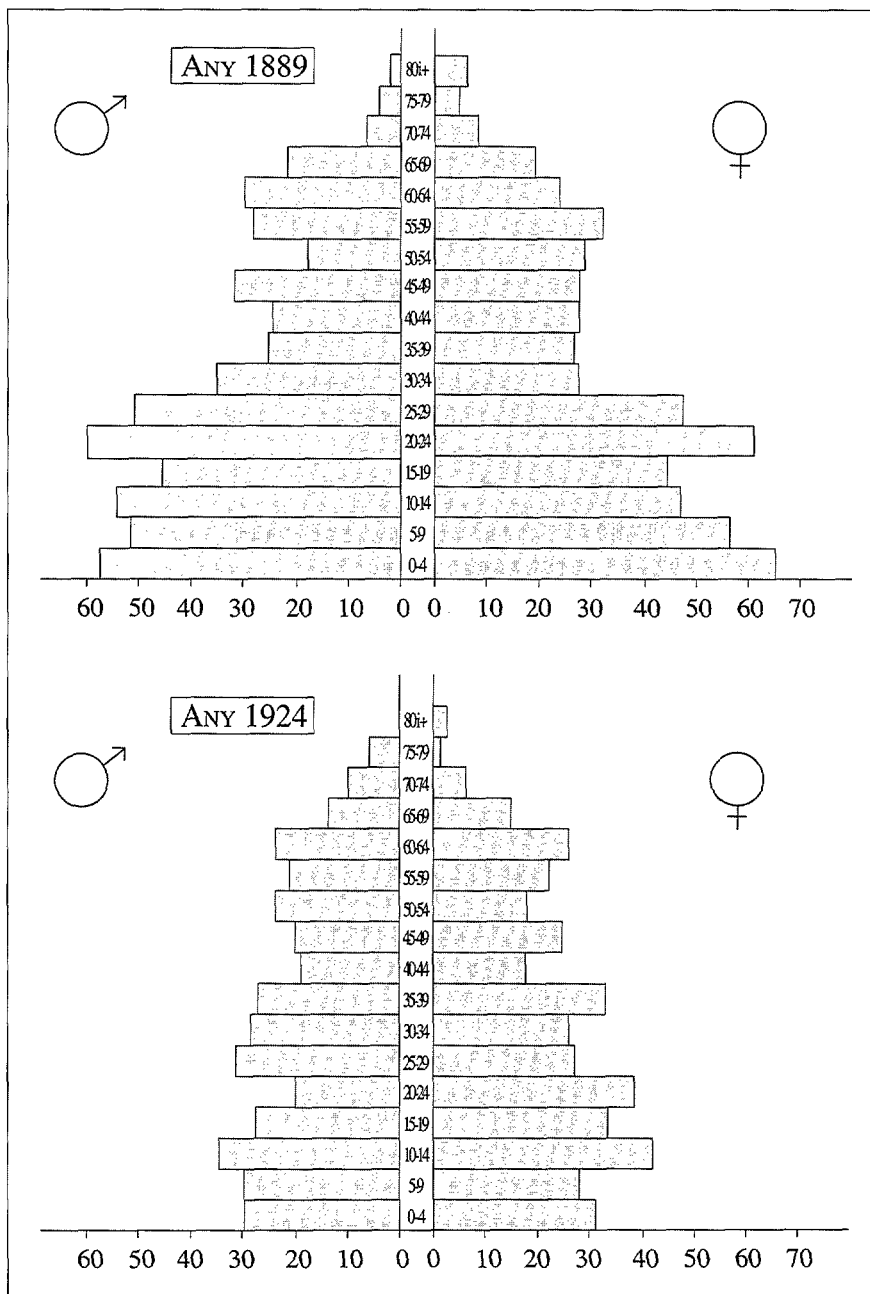
1. SEXE I EDATS

La comparació de les piràmides d'edats del 1889 i del 1924 evidencia que entre les dues dates es produeix un notori envelliment de la població, justificat en el fet que més d'un 75% de la minva poblacional es concentra en els habitants menors de 30 anys.

De tota manera, cal assenyalar que la superposició d'ambdues piràmides ens mostra que, exceptuant la franja de 35 a 39 anys, la pèrdua es detecta en tots els segments d'edat i afecta més als homes que a les dones. Així, podem concretar que aquesta repercuteix en un 53% en els homes i en un 47% en les dones; és a dir, dels 344 habitants que perd Vilaverd, 182 són homes i 162 són dones.

Avaluant aquestes constatacions, es pot afirmar que bàsicament el procés emigratori es justifica per motius socioeconòmics. Aquest fet ens explica que siguin els joves els seus protagonistes principals i que en destaquin els homes sobre les dones. Així, l'home solter serà el que tindrà més possibilitats efectives de marxar. Paral·lelament, cal esmentar que aquesta circumstància trencarà l'atípic equilibri numèric entre homes i dones que es donava el 1889 i col·locarà la balança entre ambdós sexes a favor de les dones. D'aquesta manera, mentre el 1889 constaven 551 homes i 553 dones, el 1924 la proporció era de 369 a 391.

D'altra banda, el decreixement en els sectors més joves de la població també repercutí en una lògica caiguda de l'índex de la natalitat provocada per la mateixa partença dels que estaven en plena edat de reproducció.

Piràmides de població segons sexe i edats de Vilaverd. Anys 1889 i 1924

Finalment, pel que fa al segment d'edat d'entre 35 i 39 anys (l'únic que experimenta un balanç positiu el 1924 respecte del 1889), cal tenir present que estava integrat pels nats entre el 1885 i el 1889, tot just abans de l'esclat de la gran crisi, encara en ple temps de la Febre d'Or.

2. ESTAT CIVIL I ESTRUCTURA FAMILIAR

Referent a l'estat civil, la comparació dels padrons analitzats ens mostra diferències importants. Primerament, es denota un augment global de tres punts en l'índex de viduïtat, el qual es fa més evident en els homes que en les dones. Malgrat això, en termes absoluts, i com acostuma a ser normal, en ambdós casos trobem més vídues que vidus. Segurament això es justifica tant per la major esperança de vida de què gaudeixen les dones com pel costum de formar matrimonis en què l'home supera en edat la dona.

També cal destacar l'increment del percentatge de dones solteres en més d'un punt l'any 1924, el qual es contraposa curiosament amb una clara disminució del nombre de solters, equivalent a quasi tres punts. Al nostre entendre aquesta situació s'explica pel fet que seran els homes solters els més aptes per a emigrar a la recerca de millors expectatives sociolaborals i, alhora, la seva marxa afavorirà l'increment de la solteria femenina.

Si prenem en consideració l'edat de contraure matrimoni, cal assenyalar que en ambdós casos les dones es casen a partir dels 20 anys. El cas dels homes és quelcom diferent, ja que si bé el 1889 també ho fan a partir dels

Estat civil

Homes						
	C	%	S	%	V	%
1889	262	47,55	269	48,82	20	3,63
1924	172	46,61	170	46,07	27	7,32
DIF.		-0,94		-2,75		+3,69
Dones						
	C	%	S	%	V	%
1889	268	48,46	239	43,22	46	8,32
1924	176	45,01	174	44,50	41	10,49
DIF.		-3,45		+1,28		+2,17

(C: casats/casades; S: solters/solteres; V: vidus/vídues)

20 anys, el 1924 retarden en un quinquenni el moment de formar una família pròpia.

Paral·lelament, si tenim en compte l'evolució de les llars segons el nombre de persones que hi conviuen, constatem que en el transcurs dels anys a Vilaverd creix el nombre de famílies d'1 a 4 membres, en detriment de les més nombroses. És especialment notori l'increment de quasi 4 punts en la quantificació de les persones que viuen soles (més significatiu si recordem l'evident disminució dels vidus i les vídues), així com el descens, també en 4 punts, de les cases habitades per 7 individus i el manteniment fàctic de les unitats de tres i quatre membres com les més abundants.

Llars segons el nombre de persones

<i>Nombre de persones</i>	<i>1889</i>	<i>1924</i>	<i>Dif.</i>
1	2,6%	6,3%	+3,7
2	17,8%	20,4%	+2,6
3	20,1%	22,8%	+2,7
4	21,2%	21,8%	+0,6
5	15,9%	14,6%	-1,3
6	10,6%	8,2%	-2,4
7	8,0%	3,9%	-4,1
8 i més	3,8%	2,0%	-1,8

3. CONEIXEMENT DE LA LECTURA I DE L'ESCRITURA

Pel que fa a l'anàlisi de les dades sobre coneixement de la lectura i de l'escriptura, per tal de poder extrapolar els resultats i els percentatges obtinguts, ens referirem únicament a la població a partir de 10 anys.

Coneixement de la lectura i de l'escriptura. Població a partir de 10 anys

	1889		1924			
	<i>Homes</i>	<i>%</i>	<i>Dones</i>	<i>%</i>	<i>Homes</i>	<i>%</i>
SÍ	181	40,95	61	14,12	233	75,40
NO	261	59,05	371	85,88	76	24,60
Dif.	-80	18,10	-310	-71,76	157	50,80
					239	71,99
					93	28,01
					143	43,89

La comparació de les dues realitats ens mostra d'una banda que el 1889 són majoria els analfabets (amb només un 28% de població instruída), mentre que l'any 1924 la situació es capgira totalment i un 74% dels habitants de Vilaverd afirmen que saben llegir i escriure.

Paral·lelament, si bé és evident la distinció entre sexes de l'analfabetisme el segle XIX, amb solament un percentatge del 14% de dones instruídes, el 1924 la seva situació millora extraordinàriament, ja que amb un índex d'alfabetització de prop del 72% les dones quasi aconsegueixen equiparar-se al nivell dels homes.

Així doncs, amb el canvi de segle, Vilaverd no només guanya en grau d'instrucció, sinó que també ho fa en la millor consideració social de les dones. Això s'explica per la progressiva implantació d'un model Estat més social, el qual, a cavall entre els segles XIX i XX i via municipis, comença a fer-se càrrec de qüestions com beneficència, instrucció pública i sanitat, entre d'altres d'un caire més variat.

4. SITUACIÓ LABORAL

Els padrons municipals d'habitants inclouen una pregunta referent a la professió, ofici o ocupació dels residents. Però hem de tenir en compte que la qüestió es planteja d'una forma molt oberta i no massa precisa ni estricta, fet que devalua qualsevol generalitat que ens atrevim a formular respecte de l'índex d'ocupació i el sector d'activitat dels veïns i veïnes de Vilaverd dels anys 1889 i 1924.

Així, com que no s'especifica si la professió s'exercia o no en aquell moment i com que no consten els jubilats, ni els impeditos..., la categoria d'home inactiu és molt restringida. En conseqüència, pel que fa als homes més grans de 14 anys, el 1889 només trobem un 12% d'inactius; mentre que el 1924 el percentatge arriba a un 20%.

Paral·lelament, si bé els padrons tendeixen a sobrevalorar l'activitat dels homes, registren, en canvi, de manera molt insuficient l'activitat femenina i en particular aquelles tasques que es realitzaven a temps parcial o com a simples ajuts familiars. Els percentatges estableixen un 33% de dones que treballen fora de casa el 1889 i un 29% que ho fan el 1924.

Cal remarcar, també, que un nombre elevat de persones consideraven que l'aspecte més definitori de la seva activitat era la pròpia condició social i no la professió ni tampoc el sector específic on l'exercien. Tal és el cas de tots aquells que indicaven que eren propietaris, assalariats, jornalers, criats i servents. Òbviament, aquest fet ens obliga a definir un conjunt d'estratè-

gies per tal de poder intentar avaluar mitjanament bé els nivells d'ocupació que abans hem esmentat i considerar el pes específic de cada sector d'activitat.

En aquest treball, seguint l'exemple dels demògrafs actuals, hem cregut convenient excloure els propietaris i propietàries del còmput de la població activa i hem considerat aquests 17 homes i 3 dones de 1889 i els 31 homes i 7 dones de 1924 tots ells com a rendistes. Ara bé, l'estimació que podria fer-se de la seva pertinença al sector primari tampoc pot ser descabellada.

Una situació semblant afecta els nois que feien el servei militar. El primer document detalla clarament la seva situació eludint d'aquesta manera l'ofici o la professió dels mossos en el cas que en tinguessin alguna. En canvi, el padró de 1924 no assenjala aquest destí obligatori, però ens presenta 12 nois d'entre 20 a 24 anys sense una ocupació determinada, la majoria dels quals són qualificats com absents. En ambdós casos, com és lògic, tampoc els podem considerar ocupats.

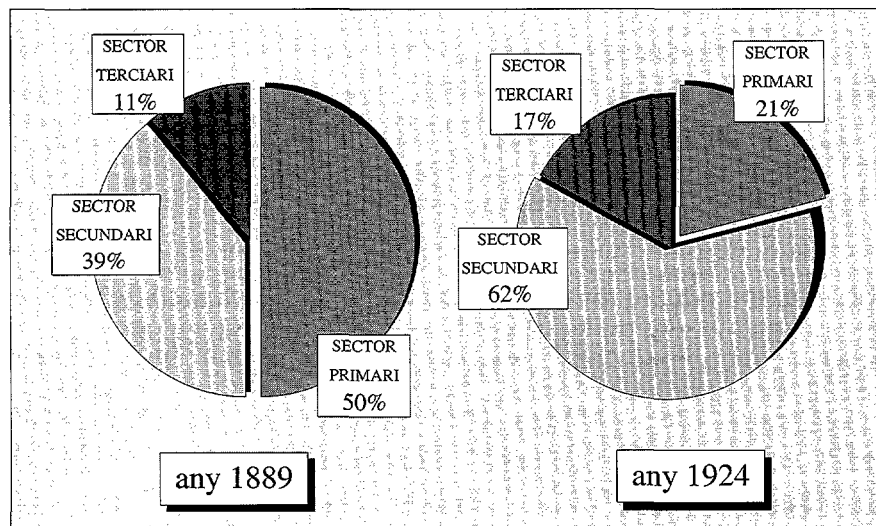
D'altra banda, i respecte als homes i dones definits com a jornalers (per cert, molt nombrosos), ha estat de gran ajuda la consulta de la matrícula industrial de la vila d'aquells anys, per tal de fer-nos decidir la seva integració en bloc al sector secundari.

També hem hagut d'afrontar el problema de la manca d'uniformitat de la nomenclatura emprada. Per exemple: el 1889 les mestresses de casa són referides com a domèstiques, mentre que l'any 1924 aquesta categoria està definida amb l'expressió "su sexo" i les domèstiques sembla que pròpiament serien servidores o criades.

Finalment, també s'han detectat alguns errors que s'han intentat rectificar en la mesura que s'han examinat detingudament. Aquest és el cas dels menors qualificats amb la mateixa professió que la dels seus pares, el de famílies senceres considerades com a menors i el dels substantius no identificables com és el cas de *traquero*, entre altres. Pel que fa a tots aquests supòsits, i en cas de dubte, hem establert que els homes majors de 14 anys són sempre gent activa i així s'han comptabilitzat a l'hora de calcular el teòric nivell d'ocupació; contràriament no els hem considerat en el moment d'analitzar l'estructura professional dels veïns de Vilaverd.

Després d'aquestes consideracions prèvies, podem establir que les gràfiques referents al pes de cada sector d'activitat en els anys estudiats són les següents:

Població per sectors d'activitats

Aquests són els percentatges obtinguts, tot diferenciant la població per sexes:

	Homes			Dones		
	Primari	Secundari	Terciari	Primari	Secundari	Terciari
1889	64%	29%	7%	13%	67%	20%
1924	27%	60%	13%	3%	68%	29%
Dif.	-37%	+31%	+6%	-10%	+1%	+9%

De la interpretació d'aquestes dades se'n dedueix que l'impacte que causà la crisi de malvenda del vi i la invasió de la fil·loxera sobre la població fou tan extrem que capgirà totalment la situació.

D'una banda, s'observa que en xifres reals, durant aquest anys, a Vilaverd la pagesia perd prop de tres quartes parts dels seus efectius: 157 homes per ser més precisos. Aquest significatiu descens, immers en el context de la forta davallada demogràfica que pateix la vila, evidencia que el principal protagonista del fort procés emigratori fou el pagès.

De l'altra, cal suposar que l'excident del camp no només buscà refugi en les fàbriques de les ciutats, sinó que més d'un optà per canviar de feina. Aquest fet explica que, tot i la minva de població, l'augment dels altres sectors d'activitat sigui tan perceptible en xifres reals.

Les taules comparatives d'oficis i professions en l'àmbit de les activitats de transformació són les que segueixen:⁵

Població masculina sector secundari

<i>Professions</i>	<i>1889</i>	<i>1924</i>
picapedrer	8	
paperer	7	
empleat fàbrica	5	
sabater	4	
industrial	3	
boter	2	
moliner	2	
teixidor	2	
emblanquinador	1	
encarregat fàbrica	1	
fàbrica	1	
guixaire	1	
o. maquinària	1	
peó de camins	1	
jornaler	21	117
espardenyer	16	2
paleta	9	2
fuster	7	1
ferrer	4	3
carreter	2	1
fabricant	2	3
encarregat (<i>capatàs/contramestre</i>)	1	2
fabricant guix	1	2

⁵ En les taules de professions, per tal de no simplificar encara més les relacions dels oficis que ens aporten els padrons, s'ha mantingut el vocabulari emprat en cada document i els diferents termes no s'han englobat en classificacions professionals més genèriques.

<i>Professions</i>	<i>1889</i>	<i>1924</i>
adobador		1
fàbrica tèxtil		3
ajudant encarregat		1
TOTAL	102	138

Població femenina del sector secundari

<i>Professions</i>	<i>1889</i>	<i>1924</i>
teixidora	45	
espardenyera	36	
paperera	4	
sabatera	3	
jornalera	3	54
fabricant		4
jornalera tèxtil		1
TOTAL	91	59

Abans de comentar la comparació de les taules, volem detallar la informació referent a la contribució industrial a la qual anteriorment hem fet referència. Així doncs, cal assenyalar que la matrícula de l'any 1893-94⁶ (la més propera a 1889 que es conserva a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc) ens indica que contribuïen per la 3a tarifa les següents instal·lacions: 1 màquina de mitjons, 1 fàbrica de teixits amb 40 telers, 7 forns de guix, 1 fàbrica de paper d'estrassa, 1 fàbrica de paper de fumar, 1 molí de ciment i 1 molí fariner. Per altra banda, la de l'any 1923-24⁷ ens detalla les següents activitats: 2 fàbriques de teixits amb 51 i 35 telers respectivament, 2 llicències per a 2 telers cadascuna i 3 fàbriques de guix.

El fet de conèixer aquestes realitats ens ajuda a contrarestar la poca informació que s'extrau dels documents padronals (que simplifiquen notòriament els oficis i professions) i, per tant, ens porten a considerar els jornalers com a assalariats de les indústries i tallers existents a la vila.

⁶ ACMO. Fons municipal de Vilaverd, sign. sist.: 2.4.2. Impostos municipals i estatals, reg. 2383.1/4.

⁷ ACMO. Fons municipal de Vilaverd, sign. sist.: 2.4.2. Impostos municipals i estatals, reg. 2383.2/12.

Així doncs, seguint amb el mateix planejament, podem afirmar que l'espectacular ascens del sector de la transformació posa de relleu que foren les fàbriques tèxtils i les guixeres les que absorbiren majoritàriament els homes foragitats del camp que decidiren no abandonar el poble.

D'altra banda, també es pot parlar d'una significativa desaparició d'oficis tradicionals, davant la no constatació el 1924 de la presència de picapedrers, paperers, sabaters, boters i moliners, entre d'altres; i la quasi dissipació dels espardenyers.

En alguns casos, sembla que aquest procés s'explicaria més que res per l'arribada dels temps moderns que diluïren velles necessitats i afectaren les antigues professions. Altres, en canvi, sembla que foren arrossegats per l'emigració pagesa i la pròpia crisi, la qual cosa també justificaria el significatiu descens de paletes i fusters.

El treball assalariat femení a les fàbriques sembla que augmentà sensiblement, ja que Vilaverd passà de tenir 45 teixidores el 1889 a 55 jornaleres el 1924. D'altra banda, la simplificació dels oficis és total pel que afecta al gènere femení, fins al punt que el 1924 les úniques dones ocupades del sector són definides com a jornaleres.

Finalment, volem destacar que, si bé l'augment de les jornaleres afavoreix el manteniment del pes específic del sector secundari, cal tenir en compte que, si avaluem únicament les xifres reals, les dones perden un 35% dels llocs de treball que ocupaven el 1889.

Pel que fa als serveis, abans de comentar la tendència al creixement que també s'hi observa, cal detallar les relacions següents:

Població masculina del sector terciari

<i>Professions</i>	<i>1889</i>	<i>1924</i>
majordom	1	
escorxador	1	
traginer	1	
administrador	1	
ferroviari	1	
cafeter	4	3
metge	1	1
capellà	1	1
botiguer	3	1

<i>Professions</i>	<i>1889</i>	<i>1924</i>
mestre	1	2
forner	7	4
agutzil	1	1
carter	1	1
mecànic		2
bodeguer		1
guarda ferrocarril		2
sereno		1
carnisser		1
barber		3
peó ferrocarril		3
fondista		1
empleat ferrocarril		2
cap estació		1
TOTAL	24	31

Població femenina del sector terciari

<i>Professions</i>	<i>1889</i>	<i>1924</i>
estanquera	2	
auxiliar	1	
tragnera	1	
botiguera	9	5
criada/serventa	6	3
cafetera	5	1
fornera	2	1
mestra	1	1
llevadora	1	1
domèstiques		9
guardaagulles		2
labors		1
peó ferrocarril		1
TOTAL	28	25

Amb aquestes dues relacions s'evidencia que la incidència del sector serveis augmenta en termes relatius i en números reals pel que fa als homes, alhora que veu afavorida la seva diversificació. Per contra, respecte a les dones, tot i que l'increment percentual és de quasi un 10%, en números reals s'observa un petit retrocés.

5. PROCEDÈNCIA DELS RESIDENTS A VILAVERD

De l'avaluació de les dades obtingudes referents al lloc de naixement de la població vilavertina, cal constatar que els percentatges dels nascuts fora vila se situen en un 21% el 1889 i en un 17% el 1924; això suposa la pèrdua de poc pes específic dels immigrants en el transcurs dels anys estudiats.

De tota manera, l'anàlisi és més concreta i complexa si contemplem les xifres reals de les 234 persones nascudes fora vila el 1889 en contraposició a les 126 de 1924. En aquest sentit la pèrdua seria d'un 46%, en comparació al 31% de decreixement poblacional general que pateix Vilaverd en aquest període.

La minva real dels no nascuts a Vilaverd es concentra en un 67% en les dones, que passaran de 137 el 1889 a 65 el 1924. La davallada dels homes no és tan significativa i es concreta en la diferència entre els 97 individus de 1889 i els 61 de 1924.

Això suposa que, si bé a finals del segle XIX del total de la població no nadiua s'evidenciava una desproporció favorable a les dones, quantificada en 18 punts, al cap de 35 anys es redueixen les distàncies i les dones només avantatgen els homes en poc més de 3 punts; concretament en 4 persones.

Paral·lelament, atenent al lloc de naixement dels nascuts fora vila, tindrem que el 1924 les persones que ho feren en altres localitats de la Conca de Barberà i en els pobles més propers de l'Alt Camp redueixen significativament la seva presència: de 105 es passa a només 33 dones (amb una pèrdua d'un 69%) i els 74 homes es redueixen a 37 (amb una minva del 50%). Ben diferent és el comportament de la població originària de la resta de Catalunya i d'arreu de l'Estat espanyol, que manté en xifres reals els valors de 1889.

Així doncs, podríem concretar que són bàsicament els canvis de residència cap a Vilaverd per raons de matrimoni els que assumeixen la quasi totalitat de la responsabilitat del notori decreixement de la població no nadiua. Aquest fet explica també que siguin les dones les que més pateixin el procés, ja que amb motiu del casori acostuma a ser més habitual el trasllat d'empadronament femení que no pas el masculí.

D'altra banda, si en el percentatge global la categoria de no nadius aguanta més o menys la seva posició és a causa del manteniment de la població nou vinguda per motius segurament laborals. La permanència d'aquestes persones es justifica per la necessitat que té el poble de conservar una sèrie de serveis portats a terme per "forasters" (rector, mestres i ferroviaris entre d'altres).

Procedència dels habitants de Vilaverd nascuts fora vila empadronats el 1889⁸

C. BARBERÀ / ALT CAMP		CATALUNYA		ESPANYA	
Montblanc	32	Baix Camp	13	Aragó	6
Rojals	27	Montsià	6	Castella-Lleó	2
Lilla	18	Tarragonès	6	País Valencià	2
Vimbodí	10	Garrigues	5	La Rioja	2
La Guàrdia P.	3	Pla d'Urgell	3	Illes Balears	1
Pontils	2	Baix Penedès	2		
Prenafeta	2	Priorat	2		
L'Espluga F.	1	Urgell	2		
Montbrió M.	1	Ribera d'Ebre	1		
Senan	10	Segrià	1		
Alt Camp	82				
TOTAL	179		42		13
	(76%)		(18%)		(6%)
(total fora vila: 234)					

⁸ En l'àmbit comarcal considerem que és més il·lustratiu indicar la procedència exacta dels nous vinguts. És per això que en els llistats relacionem els topònims de la mateixa manera que ho fan els padrons, sense tenir en compte la pertinença d'alguns agregats a un municipi superior.

Procedència dels habitants de Vilaverd nascuts fora vila empadronats el 1924

C. BARBERÀ / ALT CAMP	CATALUNYA	ESPANYA
Rojals 23	Baix Camp 11	País Valencià 9
Lilla 12	Barcelonès 6	Aragó 3
Montbrió M. 2	Tarragonès 5	Castella-Lleó 1
Prenafeta 2	Garrigues 4	Galícia 1
Conesa 1	Baix Llobregat 3	Navarra 1
L'Espluga F. 1	Segrià 3	País Basc 1
Montblanc 1	Baix Penedès 2	
Guialmons 1	Urgell 2	
Alt Camp 27	Noguera 1	
	Osona 1	
	Priorat 1	
	Vallès Occ. 1	
TOTAL 70 (55%)	40 (32%)	13 (13%)
(total fora vila: 126)		

CONCLUSIONS

El processament de les dades aportades pels padrons d'habitants de Vilaverd ens ha permès copsar les característiques i l'estructura de la població dels anys 1889 i 1924. Paral·lelament, la comparació de les dues realitats ens ha facilitat la comprensió de l'evolució demogràfica de la vila, arrel de les enormes dificultats econòmiques que patí la comarca a partir de l'any 1887 a causa, sobretot, de les crisis de la malvenda del vi i de l'arribada de la fil·loxera el 1893.

En només trenta-cinc anys, Vilaverd perdé més d'un 30% dels seus efectius poblacionals. És a dir, es produí una minva de 344 persones. La

davallada demogràfica afectà sobretot als menors de 30 anys. Podem aclarir que aquests foren els principals protagonistes del procés emigratori que caracteritzà la dinàmica demogràfica del poble; molts d'ells homes i solters, els quals lògicament estaven en millor disposició de fugir a la recerca de millores sociolaborals.

Aquesta situació provocà un significatiu envelliment de la població i, alhora, un notable augment de la solteria femenina. Segurament, també podem considerar un símptoma de la inestabilitat econòmica el fet que amb el pas dels anys els homes retardessin cinc anys l'edat de contraure matrimoni.

L'evolució de l'estructura de la família es fa palesa en la disminució de les llars amb més de 5 membres i en el notori increment de les habitades només per una o dues persones.

Pel que fa al grau d'alfabetització, els 35 anys transcorreguts entre ambdues dates suposen una significativa millora valorada en un augment de quasi 50 punts. D'aquesta manera, el 1924 s'assoleix la cota del 74% de població instruïda. Aquest guany és molt més accentuat pel que fa a les dones, ja que hem de recordar que l'any 1889 només un 14% asseguraven saber llegir i escriure.

En l'àmbit laboral, i en una referència més general a l'economia de la vila, s'observa la pèrdua de pes específic de l'agricultura. En xifres reals el camp perd 157 homes i en termes relatius suporta una minva de prop del 40%. Aquesta situació es compensa amb un significatiu augment dels sectors secundari i, en menor mesura, del terciari.

Les fàbriques de teixits i les guixeres esdevindran el motor econòmic de la vila⁹ i cada vegada aniran ocupant més homes i dones. Paral·lelament, també s'observa una progressiva simplificació de la diversitat d'oficis de transformació, que afectà tant als homes com a les dones. Contràriament, el poc significatiu augment dels serveis es veu acompanyat d'una notable diversificació del sector.

⁹ Sobre aquest tema, vegeu CORTIELLA I ÒDENA, Francesc. *Història de Vilaverd*. Vilaverd: Ajuntament de Vilaverd, 1982, pàg. 160-165; i íd. *Guia de Vilaverd (Conca de Barberà)*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1980 (Els Llibres de la Medusa; 31), pàg. 67-69. Com a complement del treball de les guixeres, vegeu també els comentaris que es fan sobre la confecció de pedrenyals i la indústria del sílex en el segle XVIII a GRAU I PUJOL, Josep M.T. *La indústria tradicional de Montblanc i la Conca de Barberà en el segle XVIII*. Montblanc: L'autor, 1989, pàg. 175-177.

Finalment, respecte de la procedència dels residents, es constata un molt remarcable descens de la presència de dones nascudes en altres localitats de la comarca i en els pobles més propers de l'Alt Camp que es traslladaven a Vilaverd per tal de contraure matrimoni. És molt probable que la davallada dels matrimonis de vilavertins amb dones de pobles veïns equivalgui, de fet, a una reducció dels casoris en general (recordem que l'índex de casats disminueix); o bé suposi que, sovint, les noves parelles optessin per instal·lar la seva llar en altres indrets menys afectats per la crisi.

En resum, a cavall entre els segles XIX i XX, arrel de les enormes dificultats que travessà la vinya, l'estructura socioeconòmica de Vilaverd patí grans transformacions. Per tal cercar un nou equilibri entre efectius i recursos, el camp allunyà molts pagesos, els quals es trobaren davant la necessitat d'emigrar cap a les mitjanes i grans ciutats, les quals es trobaven ja en plena industrialització. Aquest fet no només provocà un significatiu decreixement demogràfic estimat en més d'un 30%, sinó que, a més, ocasionà un notori envelliment de la població. D'altra banda, i en un procés similar al de Montblanc, Vilaverd intentà redefinir els seus motors econòmics i veié com en aquests anys es duplicava el nombre de telers de què disposava la vila, alhora que s'incrementava notablement l'explotació de les guixeres.